

Paweł Ukielski*

Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej

Wprowadzenie

Inicjatywa Trójmorza została powołana do życia podczas szczytu w chorwackim Dubrowniku 25–26 sierpnia 2016 r. W jej skład wchodzi 12 państw szeroko rozumianej Europy Środkowej, będących jednocześnie członkami Unii Europejskiej: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry. Inicjatorami zawiązania tej współpracy byli prezydent Chorwacji Kolinda Grabar-Kitarović oraz Prezydent RP Andrzej Duda. Jest to najnowszy projekt regionalny w Europie Środkowej, co więcej, budzi wiele kontrowersji i emocji – od oczekiwań, że stanie się silnym sojuszem państw do niego należących i jednym z najsilniejszych narzędzi Polski w polityce zagranicznej, aż po krytykę dowodzącą, że nie ma on najmniejszego sensu wobec rozbieżnych interesów państw tworzących go, a co za tym idzie – również żadnego znaczenia. Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, jaki potencjał ma Inicjatywa Trójmorza, na ile możliwe są do wyznaczenia realistyczne cele, które będą wspólne dla wszystkich jej uczestników, a także, na ile jest to projekt infrastrukturalny, a na ile (wbrew deklaracjom) polityczny czy nawet geopolityczny.

Powołanie do życia Inicjatywy Trójmorza

Pierwsze przymiarki do organizacji nowego forum współpracy miały miejsce w Nowym Jorku, na 70. Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2015 r. Wówczas jednak nie poszły za tym konkrety, nie zostały wykonane żadne działania mające urzeczywistnić współpracę w regionie ABC (mórz: Adriatyckiego, Bałtyckiego i Czarnego). Oficjalna inauguracja Inicjatywy Trójmorza (która nie ma stanowić formalnej struktury mię-

---

* Dr **Paweł Ukielski** – adiunkt w Zakładzie Europy Środkowo-Wschodniej, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (ISP PAN), e-mail: ukielski@poczta.onet.pl.

dzynarodowej) przypadła zatem dopiero na rok następny i szczyt w Dubrowniku 25–26 sierpnia 2016 r.

W szczycie w Dubrowniku udział wzięły delegacje różnej rangi. Uczestniczyło w nim sześć głów państw: jego inicjatorzy, prezydenci Chorwacji Kolinda Grabar-Kitarović i Polski Andrzej Duda, ponadto prezydenci: Węgier János Áder, Litwy Dalia Grybauskaitė, Słowenii Borut Pahor i Bułgarii Rosen Plewneliew. Udział wzięli też: wicepremier Słowacji ds. inwestycji i informatyzacji Peter Pellegrini, minister transportu Czech Dan Ťok, minister transportu Rumunii Petru Sorin Bușe, wiceminister spraw zagranicznych Austrii Michael Linhart, podsekretarz stanu w MSZ Estonii Väino Reinart oraz dyrektor departamentu polityki tranzytowej w Ministerstwie Transportu Łotwy Andris Maldups. Wpływ na zróżnicowany status poszczególnych delegacji miał fakt, że szczyt był organizowany stosunkowo pospiesznie, a jego cele nie były całkiem jasno określone. Nie bez znaczenia zapewne był jeszcze jeden czynnik – obawa, że nowa inicjatywa będzie miała charakter polityczny o ostrzu skierowanym przeciw Rosji lub przeciw Niemcom i Unii Europejskiej. Takie obawy były zresztą wprost formułowane po szczycie w Dubrowniku, m.in. w mediach niemieckich¹.

Efektem szczytu w Dubrowniku była wspólna deklaracja, która *de facto* zdefiniowała Inicjatywę Trójmorza jako niesformalizowane przedsięwzięcie infrastrukturalne, mające na celu rozwój połączeń na osi północ-południe. Jak czytamy w dokumencie, kraje uczestniczące: „Uznając wagę połączenia gospodarek i infrastruktury Europy Środkowej i Wschodniej z Północy na Południe, tak aby dopełnić budowy wspólnego europejskiego rynku, zważywszy, iż jak dotąd większość wysiłków służyła połączeniu Wschodu i Zachodu Europy [...] Poparły Inicjatywę Trójmorza jako nieformalną platformę służącą do pozyskiwania politycznego poparcia oraz organizowania zdecydowanych działań dotyczących określonych transgranicznych i makroregionalnych projektów, o strategicznym znaczeniu dla państw zaangażowanych w sektory energii, transportu, komunikacji cyfrowej i gospodarki w Europie Środkowej i Wschodniej”². Co więcej, wprost zadeklarowana została wola traktowania Inicjatywy jako narzędzia wzmacniającego UE, nie zaś alternatywy dla niej czy jej instrumentów: „dzięki poszerzeniu istniejącej już współpracy w dziedzinie energii, transportu, komunikacji cyfrowej oraz sektorów gospodarczych Europa

---

¹ *Deutschlandfunk: Trójmorze zamiast Unii Europejskiej?*, <http://www.dw.com/pl/deutschlandfunk-tr%C3%B3jmorze-zamiast-unii-europejskiej/a-36008924> (dostęp 19.03.2018)

² *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,105,wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza.html> (dostęp 8.01.2018).

Środkowa i Wschodnia staną się bardziej bezpieczne i bardziej konkurencyjne, przyczyniając się tym samym do wzmocnienia Unii Europejskiej jako całości”³.

Szczyt Inicjatywy w Warszawie w 2017 r.

Zgodnie z deklaracją kolejny szczyt miał się odbyć w Polsce – początkowo goście mieli zawitać do Wrocławia, ostatecznie, ze względu na logistykę związaną z wizytą prezydenta USA Donalda Trumpa podczas szczytu, przeniesiony został on do Warszawy. Spotkanie w Warszawie poprzedzone zostało kilkumiesięcznymi przygotowaniem, co ostatecznie spowodowało, że było bardziej wypełnione treścią i konkretnymi decyzjami niż inauguracja w Dubrowniku. Dwa miesiące przed szczytem, 4 maja 2017 r. w Pałacu w Helenowie pod Warszawą spotkali się doradcy ds. zagranicznych prezydentów Dwunastki. Jak podkreślał jego gospodarz, szef Gabinetu Prezydenta RP Krzysztof Szczerski: „Już konkretnie dyskutujemy o politycznym przesłaniu, o formie współpracy, jej konkretnych efektach, o tym, co powinno stać się rezultatem tego spotkania lipcowego. Widać, że ta inicjatywa dojrzeje, że jest zainteresowanie właśnie taką formułą – formułą politycznego parasola prezydentów nad regionalną współpracą, nad wskazywaniem wag i siły jedności regionu jako wkładu do jedności europejskiej”⁴.

W drugim szczycie Inicjatywy udział wzięli prezydenci: Bułgarii Rumen Radev, Chorwacji Kolinda Grabar-Kitarović, Estonii Kersti Kaljulaid, Węgier János Áder, Litwy Dalia Grybauskaitė, Łotwy Raimonds Vējonis, Rumunii Klaus Iohannis, Słowacji Andrej Kiska i Słowenii Borut Pahor, ponadto przewodniczący Izby Poselskiej Parlamentu Republiki Czeskiej Jan Hamáček oraz ambasador Republiki Austrii w RP Thomas M. Buchsbaum. Gościem specjalnym był prezydent USA Donald Trump. Ranga delegacji znacząco wzrosła w porównaniu ze szczytem założycielskim, co należy wiązać zarówno z wizytą amerykańskiego przywódcy, jak i z faktem, że spotkanie było znacznie dłużej i dokładniej przygotowywane.

Przyjęta w Warszawie deklaracja rozwijała, wzmocniała i doprecyzowywała wątki z deklaracji dubrownickiej, podkreślając, że wspólny rozwój zależny jest od skoordynowanych wysiłków całego regionu. Po-

---

³ Ibidem.

⁴ *Minister Szczerski: Inicjatywa Trójmorza to nowy pomysł na zwiększanie jedności europejskiej*, <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,683,minister-szczerski-inicjatywa-trojmorza-to-nowy-pomysl-na-zwiekszenie-jednosci-europejskiej-.html> (dostęp 8.01.2018).

nownie położono nacisk na budowę wzajemnych powiązań państw Trójmorza wzdłuż osi północ-południe i wschód-zachód, co, jak napisano, leży w interesie wszystkich uczestników oraz całej UE. Zapowiedziana została intensywna współpraca w dziedzinach: ekonomii, połączeń transportowych, infrastruktury energetycznej, ochrony środowiska, R&D oraz komunikacji cyfrowej, a wśród priorytetów znalazły się: wzmacnianie połączeń transportowych w regionie mających rozwijać oraz integrować go z siecią TEN-T, implementacja wytycznych polityki energetycznej UE, promocja biznesowego charakteru wspólnych projektów gospodarczych oraz pełna synergia z politykami UE⁵.

Pierwsze dwa szczyty Inicjatywy wyznaczyły zatem zasadniczy kierunek, w którym ma iść działalność w jej ramach. Szczyt warszawski w pewnym stopniu wręcz skonsolidował politycznie Inicjatywę, czego efektem było zaproszenie ze strony rumuńskiej na kolejne spotkanie do Bukaresztu⁶. Rumunia intensywnie zaangażowała się od tego momentu w rozwijanie Trójmorza – Bukareszt stara się prezentować jako „trzeci motor napędowy” Inicjatywy (po inicjatorach, Chorwacji i Polsce). Podjęte zostały wysiłki, aby kolejny szczyt również miał dużą wagę polityczną (podjęte zostały starania, by uczestniczył w nim przewodniczący Komisji Europejskiej Jean Claude Juncker, komisarze UE czy wysoki rangą przedstawiciel USA) oraz gospodarczą (zaplanowano udział szefów Banku Światowego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego i Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju, a także utworzenie sieci współpracy izb gospodarczych z krajów Dwunastki)⁷.

Przełamywanie niechęci

Można zaryzykować stwierdzenie, że przez ten czas udało się w znacznej mierze wykrystalizować infrastrukturalny charakter współpracy, co więcej, osłabione zostały niepokoje związane z ewentualnymi politycznymi aspektami Trójmorza przez stałe i konsekwentne komunikowanie prounijnych celów Inicjatywy. Za jeden z pierwszych dowodów na realne myślenie kategoriami unijnymi należy przyjąć fakt, że w Inicjatywie udziału (mimo olbrzymiego zainteresowania deklarowanego na różnych

---

⁵ *The Second Summit of the 3 Seas Initiative. Joint Declaration*, <https://www.ceep.be/www/wp-content/uploads/2017/07/THE-SECOND-SUMMIT-OF-THE-3-SEAS-INITIATIVE-joint-declaration-2017.pdf> (dostęp 14.02.2018).

⁶ Organizacja trzeciego szczytu w Bukareszcie domyka triadę: pierwsze spotkanie w kraju nad Adriatykiem, drugie – nad Bałtykiem, trzecie nad Morzem Czarnym.

⁷ Wypowiedź Olivii Todorean, dyrektor Departamentu Analiz i Planowania Polityki w rumuńskim MSZ podczas seminarium „The Three Seas Initiative – In Searching For A New European Idea”, Instytut Polski w Wilnie, 16.04.2018.

forach) nie bierze Ukraina, a zaproszona została, wykazująca wciąż daleko idącą wstrzemięźliwość, Austria. W ten sposób Trójmorze zachowuje wewnątrzunijny charakter, a także stara się przełamać dychotomię między starymi a nowymi członkami Unii.

Przełamywanie sceptycyzmu wobec Trójmorza wciąż jednak było niełatwe. Jak trafnie zauważył wicedyrektor Ośrodka Studiów Wschodnich Mateusz Gniazdowski, „wiele energii [...] trzeba było poświęcić przekonywaniu, czym inicjatywa nie jest”. Krytycy wskazywali, „że jest to budowa «planu B» względem UE bądź konkurencyjnego dla działań Niemiec”⁸. Stąd nie tylko w deklaracjach, ale także w innych dokumentach wytworzonych w ramach Trójmorza, podkreślana jest jego komplementarność z UE. Na pierwszym slajdzie prezentacji katalogu potencjalnych projektów trójmorskich na szczyt w Warszawie przez stronę chorwacką czytamy, że: „Główne cele Trójmorza są w pełni kompatybilne z trzema podstawowymi dokumentami UE:

- Strategia energetyczna 2030 (*2030 Energy strategy*)
- Jednolity rynek cyfrowy (*Digital single market*)
- Mapa drogowa do jednolitego europejskiego obszaru transportu (*Roadmap to a Single European Transport Area*)”⁹.

W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę, że takie zdefiniowanie celów Inicjatywy ukazuje, że twierdzenie, iż nie jest ona w żadnym stopniu geopolityczna lub geostrategiczna, nie może być uznane za całkiem prawdziwe. Faktem jest, że nie obejmuje współpracy militarnej, nie jest sojuszem politycznym i nie stawia sobie za cel utworzenie spójnego bloku państw między Niemcami a Rosją (jak nieraz podnosili jej krytycy, przyrównując Trójmorze do przedwojennego Międzymorza). Nie ulega jednak wątpliwości, że infrastruktura transportowa, a zwłaszcza bezpieczeństwo energetyczne stanowią cele o charakterze geostrategicznym. Pisze o tym jeden z twórców koncepcji trójmorskiej, minister Krzysztof Szczerski: „Inicjatywa Trójmorza nie jest więc projektem ściśle geopolitycznym, choć może być postrzegana jako odpowiedź na zagrożenia geopolityczne dla Europy Środkowej i Wschodniej. Im mniej jesteśmy rozwinięci gospodarczo i zintegrowani, tym łatwiej stracić nas w przestrzeń rywalizacji geopolitycznej mocarstw”¹⁰.

---

⁸ M. Gniazdowski, *Trójmorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, nr 4 (71)/2017, s. 79.

⁹ *Project Catalogue. Three Seas Initiative. Cohesion, Connectivity, Competitiveness*, prezentacja przygotowana przez PricewaterhouseCoopers na szczyt w Warszawie, w zbiorach autora.

¹⁰ K. Szczerski, *Utopia Europejska. Kryzys integracji i polska inicjatywa naprawy*, Biały Kruk, Kraków 2017, s. 251.

Koncepcja, by Inicjatywa skupiła się na działaniach infrastrukturalnych, nie jest przypadkowa. Potrzeba wzmocnienia regionalnych połączeń północ-południe była artykułowana wielokrotnie i przy rozmaitych okazjach, niemniej wciąż nie udało się w tej sprawie wiele osiągnąć¹¹. Trójmorze ma za zadanie przełamać ten impas, choć jest to niezwykle trudne, gdyż dotyczy projektów kosztownych i długoterminowych. Co więcej, należy pamiętać, że Trójmorze jest inicjatywą prezydentów, którzy w Europie Środkowej mają niezbyt silną pozycję, a przede wszystkim – nie mają instrumentów do prowadzenia polityki gospodarczej, w tym rozbudowy infrastruktury. Te pozostają domeną rządów, a zatem efekty współpracy uzależnione są nie tylko od relacji między poszczególnymi państwami i ich wspólnej determinacji w dążeniu do realizacji zadań, ale także od wewnętrznych stosunków między głowami państw a szefami rządów.

Główne pola działalności Trójmorza

Głównymi obszarami zainteresowania w ramach Inicjatywy pozostają infrastruktura energetyczna (przesyłowa), transportowa i komunikacja cyfrowa. Bezpieczeństwo energetyczne pojawiało się w licznych przemówieniach i odniesieniach do Inicjatywy Trójmorza. Podczas szczytu w Dubrowniku prezydent RP Andrzej Duda mówił: „Wyzwaniem dla regionu Trójmorza, które bezpośrednio dotyka większości naszych państw, jest dominacja jednego dostawcy surowców energetycznych. Stan ten rodzi oczywiste zagrożenia, których wszyscy jesteśmy świadomi”¹². Znaczenie tego sektora dla Trójmorza podkreślała również chorwacka prezydent Kolinda Grabar-Kitarović: „Bezpieczeństwo i suwerenność energetyczna jest bardzo ważna dla naszych polityk i gospodarek”¹³. Do kwestii bezpieczeństwa energetycznego odniósł się również w swoim przemówieniu w Warszawie prezydent Donald Trump, który stwierdził: „Powiem teraz bardzo jasno jedną ważną rzecz: Stany Zjednoczone nigdy nie będą wykorzystywać energii, aby zmuszać do czegokolwiek, i nie pozwolimy, żeby robili to inni. Nie chcecie monopolu. Stany Zjednoczone są zaangażowane w otwarty, uczciwy konkurencyjny rynek dla globalnego handlu

---

¹¹ M. Gniazdowski, op.cit., s. 82.

¹² *Wystąpienie Prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas Dubrovnik Forum 2016*, <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,69,wystapienie-prezydenta-rp-pana-andrzeja-dudy-podczas-dubrovnik-forum-2016.html> (dostęp 19.03.2018).

¹³ M. Gietka, *Duda: chcemy, by do idei Trójmorza Polska dokładala budowanie bezpieczeństwa energetycznego*, <http://www.pap.pl/aktualnosci/polityka-krajowa/news,974343,duda-chcemy-by-do-idei-trojmorza-polska-dokladala-budowanie-bezpieczenstwa-energetycznego.html> (dostęp 19.03.2018).

energią¹⁴. Trudno się jednak dziwić, że kluczowa sfera bezpieczeństwa stanowi tak istotny element w ramach współpracy w tym formacie, biorąc pod uwagę poziom uzależnienia od Rosji państw uczestniczących w Trójmorzu (tabela 1).

Tabela 1. Uzależnienie państw Trójmorza od gazu z Rosji w 2014 r.

Kraj	Zużycie w mld m ³	Import w mld m ³	Import z Rosji w mld m ³	Udział Rosji w imporcie gazu (%)
Austria	7,7	7,6	3,9	51
Bułgaria	2,5	2,2	2,2	100
Chorwacja	2,4	0,7	0	0
Czechy	7,2	7,1	4,8	67
Estonia	0,5	0,5	0,5	100
Litwa	2,5	2,4	2,4	100
Łotwa	1,2	1,2	1,2	100
Polska	16	11,5	8,8	76
Rumunia	11,8	0,9	0,9	100
Słowacja	4,3	4,6	4,3	95
Słowenia	0,6	0,7	0,4	66
Węgry	8,5	9,4	9,4	100

Źródło: B. Bielizczuk, *Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu*, „Biuletyn PISM”, nr 63 (1505), 30 czerwca 2017.

Flagowym projektem w ramach Inicjatywy Trójmorza jest gazowy Korytarz Północ–Południe, mający połączyć terminal LNG w Świnoujściu (otwarty w 2015 r.) oraz Gazociąg Bałtycki (Baltic Pipe, planowane oddanie do użytku w 2022 r.) z pływającym terminalem na chorwackiej wyspie Krk (planowane uruchomienie inwestycji w 2020 r.). Projekt w 2013 r. uzyskał od Komisji Europejskiej status „Projektu o znaczeniu wspólnotowym” („Project of Common Interest”) i składa się z sieci dwustronnych międzysystemowych połączeń gazowych oraz krajowych gazociągów, które już istnieją lub są na różnych etapach powstawania¹⁵.

Oczywiście projekt Korytarza Północ–Południe nie pojawił się wraz z zawiązaniem współpracy trójmorskiej. Jego realizacja przebiega od 2009 r. i dotychczas uruchomione połączenia znacząco zmieniły bezpie-

¹⁴ *Całe przemówienie Donalda Trumpa podczas Szczytu Inicjatywy Trójmorza*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/przemowienie-donald-trumpa-podczas-szczytu-inicjatywy-trojmorza,754888.html> (dostęp 19.03.2018).

¹⁵ <http://www.gaz-system.pl/nasze-inwestycje/integracja-z-europejski-systemem/korytarz-polnoc-poludnie/> (dostęp 19.03.2018).

czeństwo państw regionu w stosunku do pierwszego rosyjsko-ukraińskiego kryzysu gazowego. Nie oznacza to jednak, że realizacja tego projektu przebiegała bez kłopotów. Wynikały one m.in. ze sprzecznych interesów poszczególnych państw oraz odmiennego postrzegania przez nie bezpieczeństwa energetycznego, ze szczególnym uwzględnieniem różnego podejścia do kwestii zależności między rachunkiem ekonomicznym z jednej a dywersyfikacją z drugiej strony¹⁶.

Drugim sztandarowym projektem Trójmorza jest Via Carpatia – szlak transportowy prowadzący wzdłuż granicy wschodniej UE, krzyżujący się z korytarzami prowadzącymi z Europy Zachodniej do Rosji. Via Carpatia ma pozwalać na kołowe połączenie północ-południe na wschodzie UE, a poszczególne jej fragmenty muszą mieć parametry autostrady bądź drogi ekspresowej. Idea utworzenia szlaku Via Carpatia powstała w 2006 r. w Łańcucie na spotkaniu ministrów Litwy, Polski, Słowacji i Węgier pod patronatem prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego. W roku 2010 do inicjatywy dołączyły Rumunia, Bułgaria i Grecja.

Planowana trasa przebiega z Kłajpedy nad Bałtykiem przez Kowno, Białystok, Lublin, Rzeszów, Koszyce, Debreczyn, Oradeę, Arad, Timisoarę, Lugoi (odgałęzienie do Konstancy), Calafat, Sofię (odgałęzienie do Swilengradu) do Salonik nad Morzem Egejskim. Należy jednak zwrócić uwagę, że projekt realizowany jest przez poszczególne kraje we własnym zakresie, a jedynie niektóre części projektu są wpisane na listę międzynarodowych korytarzy transportowych TEN-T (częściowo w sieci bazowej, częściowo w sieci kompleksowej), co powoduje, że projekt ten wymaga determinacji politycznej ze strony wszystkich zaangażowanych w niego państw¹⁷. Z tego punktu widzenia fakt, że Via Carpatia uzyskała patronat Inicjatywy Trójmorskiej od pierwszego szczytu w Dubrowniku, jest dla dynamiki realizacji projektu niezwykle istotny.

Oba omówione powyżej projekty, podobnie jak trzeci, przyjęty jako „trójmorski” – Rail Baltica, łączący koleją normalnotorową państwa bałtyckie z siecią kolejową UE, były realizowane już wcześniej, a Inicjatywa ma za zadanie zwiększyć dynamikę ich realizacji. Od momentu zawązania współpracy w Dubrowniku trwają jednak też prace nad wypełnieniem jej dodatkową treścią, infrastrukturalną i biznesową „wartością dodaną”, która w całości wywodziłaby się z Inicjatywy. W tym celu, z inicjatywy Chorwacji, podczas szczytu w Warszawie powołane do życia zostało Forum Biznesowe, które – jak czytamy w deklaracji – „będzie łączyło pod-

---

¹⁶ Por. P. Ukielski, *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*, Raport Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego nr 3/2016, s. 35, <http://cakj.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport-3-2016.pdf> (dostęp 19.03.2018).

¹⁷ Ibidem, s. 34.

mioty gospodarcze zainteresowane współpracą ekonomiczną obliczoną na wzmacnianie więzi gospodarczych w regionie”¹⁸.

Pierwsze spotkanie Forum można określić mianem „zapoznawczego” – nie przyniosło spektakularnych efektów, jednak zaprezentowany został potencjał tego rodzaju współpracy. Przygotowany przez Zagrzeb „Project Catalogue” (lista projektów infrastrukturalnych odpowiadających kryteriom Trójmorza) obejmuje 157 pozycji z zakresu energetyki (61), transportu (71) oraz komunikacji cyfrowej (25) i opiewa łącznie na ponad 45 mld euro. Lista ta obejmuje zarówno projekty do realizacji wewnątrz Trójmorza, jak i we współpracy z innymi członkami UE¹⁹. Project Catalogue nie stanowi listy projektów, które Inicjatywa Trójmorza ma zamiar zrealizować – ich skala zdecydowanie przekracza możliwości – niemniej założeniem jej prezentacji było ukazanie potencjału drzemącego w regionie oraz uzasadnienie istnienia regionalnego ugrupowania poświęconego rozwojowi infrastruktury.

Dla rozwoju Forum Biznesowego najważniejszy będzie kolejny szczyt, zaplanowany w Bukareszcie w 2018 r. Wtedy można spodziewać się konkretnych ustaleń i planów działania, włączenia w jego prace licznych podmiotów, w tym m.in. izb gospodarczych. Podczas wrześniowego spotkania w Rumunii planowane jest także wyznaczenie kilku projektów priorytetowych, których realizacja będzie głównym celem Trójmorza. Spodziewany jest również udział biznesowych partnerów zewnętrznych, dla których będzie ono otwarte (projekty realizowane w ramach Inicjatywy mogą poza nią wykraczać, przewidywany jest udział podmiotów spoza Dwunastki).

Przyszłość Inicjatywy

Inicjatywa Trójmorza wciąż jest nowym forum współpracy regionalnej, którego dalsze losy pozostają niepewne. Jej funkcjonowanie w przyszłości może napotkać liczne problemy, obiektywne słabości mogą zaś uniemożliwić rozwój ugrupowania i realizację postawionych przed nim celów. Należy bez wątpienia wymienić tu opisane powyżej rozbieżne interesy poszczególnych państw, inne postrzeganie wielu (jeśli nie większości) politycznych i geopolitycznych zagadnień czy też brak realnych narzędzi, którymi dysponowałiby prezydenci w celu realizacji planowanych inwestycji. Do tego należy dodać również obciążenia wizerunkowe (choć w tej kwestii udało się osiągnąć spory postęp), powodujące, że Trójmorze wciąż bywa prezentowane jako swego rodzaju nowoczesna wersja geopolitycznego projektu z okresu międzywojennego – Międzymorza.

---

¹⁸ *The Second Summit...*, op.cit.

¹⁹ *Project Catalogue...*, op.cit.

Niewątpliwie dodatkowym czynnikiem mogącym utrudnić realne sukcesy Inicjatywy jest stosunek Berlina do Trójmorza. Oficjalnie Niemcy nie zajmują wprawdzie negatywnego stanowiska, jednak bez wątpienia realizacja projektów infrastrukturalnych na osi północ-południe na wschód od granicy niemieckiej, która wzmocniłaby przepustowość innych niż niemieckie portów bałtyckich oraz przeniosła część transportu kołowego do Europy Środkowo-Wschodniej, stanowi konkurencję i może obniżyć zyski niemieckich przedsiębiorców. Również w dziedzinie energetyki plany trójmorskie są sprzeczne z niemieckimi interesami związanymi z gazociągiem Nord Stream. To wszystko powoduje, że trudno spodziewać się przychylności głównego rozgrywającego w UE dla Inicjatywy.

Pozyskanie przychylności Stanów Zjednoczonych dla Trójmorza było w tej sytuacji bez wątpienia sporym sukcesem. Jej potwierdzeniem była wizyta prezydenta Donalda Trumpa w Warszawie i jego liczne wyrazy poparcia – jak słowa: „Inicjatywa Trójmorza przemieni i odbuduje cały region i zagwarantuje, że Wasza infrastruktura, tak samo jak Wasze zobowiązania na rzecz bezpieczeństwa i swobody, przywiążą Was do całej Europy i całego Zachodu”²⁰ – stanowią istotny czynnik polityczny i kapitał na przyszłość. Należy spodziewać się kontynuacji zainteresowania amerykańskiego Trójmorzem podczas szczytu bukaresztańskiego – czy to przez obecność wysokiej rangi przedstawiciela Białego Domu, czy też udział licznej grupy przedsiębiorców i biznesmenów w Forum Biznesowym (Trump wyraźnie w swoim przemówieniu wskazywał na zainteresowanie biznesową stroną Inicjatywy). Wciąż jednak pamiętać trzeba, że Trójmorze wpisuje się w ramy unijne i to na forum UE najbardziej potrzebuje wsparcia i przychylności²¹.

Wizyta prezydenta Trumpa w Warszawie podniosła rangę wydarzenia i nadała dynamikę Trójmorzu, co przyniosło przełamanie pierwszego potencjalnego impasu – prezydent Rumunii Klaus Iohannis zaprosił na kolejny szczyt do Bukaresztu. Wciąż jednak nie wiadomo, gdzie odbędzie się następne spotkanie w 2019 r. i jest to pierwszy z listy czynników, które należy wymienić, definiując warunki konieczne dla sukcesu Trójmorza – powstanie mechanizmu wyznaczającego rytm prac oraz systemu organiza-

---

²⁰ *Całe przemówienie Donalda Trumpa...*, op.cit.

²¹ Zwracał na to uwagę m.in. były doradca prezydenta Finlandii Martti Ahtisaari dr Alpo Rusi, który stwierdził, że należało rozważyć zaproszenie przedstawicieli UE na pierwszy szczyt, a dopiero później prezydenta Trumpa. Rusi przywołał też unijne komentarze, które Trójmorze odbierają jako amerykański projekt promocji interesów energetycznych w Europie. Wypowiedź Alpo Rusiego podczas seminarium „The Three Seas Initiative – In Searching For A New European Idea”, Instytut Polski w Wilnie, 16.04.2018.

cji corocznych szczytów²². Jednak nie jest to element główny czy najważniejszy. Wśród warunków kluczowych dla dalszego rozwoju Inicjatywy wymienić należy następujące:

- Utrzymanie biznesowo-infrastrukturalnego charakteru Inicjatywy. Jak już zostało powiedziane, Trójmorze nie ma w założeniach stanowić ugrupowania o charakterze politycznym czy geopolitycznym. Przekonanie partnerów, że tak nie jest, stanowiło zresztą jedno z najważniejszych wyzwań pierwszych dwóch lat jego funkcjonowania. Wszelkie próby przekształcenia go w bardziej politycznym kierunku ponownie uruchomiłyby krytykę sugerującą, że jest to projekt skierowany przeciw Niemcom i Rosji oraz w krótkim czasie mogłoby spowodować rezygnację z udziału w nim niektórych uczestników.
- Utrzymanie wewnątrzunijnego charakteru Trójmorza. O ile poszczególne projekty realizowane w ramach Inicjatywy mogą wykraczać poza ramy „Dwunastki”, to formalne rozszerzenie grona państw zaangażowanych w ugrupowanie mogłoby szybko stać się gwoździem do trumny Trójmorza. Trudniej byłoby w takiej sytuacji bowiem powoływać się na zbieżność celów Inicjatywy z kluczowymi strategiami unijnymi i bronić przed zarzutami geopolitycznego jej charakteru. Część uczestników Trójmorza mogłaby wówczas uznać, że zaangażowanie w nie jest bezcelowe.
- Skuteczne wbudowanie realizowanych projektów w instrumenty unijne. Czynniki ten jest ściśle powiązany z poprzednim, lecz nieco dalej idący – w ten sposób nie tylko można pozyskać poważne środki finansowe na projekty istotne z punktu widzenia regionu, ale także pozwoliłoby to na silniejsze zakotwiczenie Inicjatywy, a co za tym idzie – Europy Środkowej w Unii i zaangażowanie UE w proces wyrównywania poziomów między poszczególnymi jej częściami.
- Wola polityczna dla realizacji projektów infrastrukturalnych. Biorąc pod uwagę, że Inicjatywa Trójmorza nie ma żadnych instrumentów instytucjonalnych oraz jest faktycznie czymś w rodzaju „patronatu” prezydentów nad kosztownymi projektami infrastrukturalnymi, czynnik, który zawsze odgrywa istotną rolę we współpracy międzynarodowej, w tym przypadku jest jeszcze bardziej znaczący.

---

²² Należy przy tym poważnie rozważyć, czy coroczne spotkania na najwyższym szczeblu na pewno są najlepszym rozwiązaniem. Być może po politycznym „okrzepnięciu” Trójmorza główny rytm współpracy powinny wyznaczać spotkania ministrów sektorowych, a prezydenci powinni się spotykać rzadziej lub „przy okazji” – np. szczytów unijnych. Uwagę taką zgłosił m.in. były doradca prezydenta Finlandii Martti Ahtisaariego dr Alpo Rusi podczas seminarium „The Three Seas Initiative – In Searching For A New European Idea”, Instytut Polski w Wilnie, 16.04.2018.

- Rozwój Forum Biznesowego. Zaangażowanie kapitału prywatnego, utworzenie miejsca ułatwiającego kontakty biznesowe jest jednym z istotniejszych założeń Trójmorza, które może zapewnić mu istnienie.
- Widoczne korzyści infrastrukturalne i biznesowe dla wszystkich uczestników Inicjatywy. Nic tak dobrze nie wpływa na skłonność do kontynuacji lub intensyfikacji współpracy, jak świadomość wymiernych korzyści, które przynosi. Realizacja wspólnych projektów infrastrukturalnych, ich oddanie do użytku i pozytywne efekty ich funkcjonowania będą zachętą do wyznaczania kolejnych, być może także rozszerzania pól współpracy.
- Rozbudowanie agendy związanej z infrastrukturą cyfrową i cyberbezpieczeństwem. Jest to w założeniach jeden z trzech filarów Trójmorza, jednak dotychczas nie został poważnie wypełniony treścią.
- Uwzględnienie projektów z dziedziny żeglugi śródlądowej. Biorąc pod uwagę, że Trójmorze ma na celu rozwój infrastruktury transportowej, zasadne wydaje się uwzględnienie również tej jej formy, dotychczas słabiej rozwiniętej w regionie. Na przeszkodzie stać może odmienny stosunek poszczególnych państw do projektów w tym zakresie, jednak wydaje się, że może być to przyszłościowy komponent współpracy²³.

Podsumowując, Inicjatywa Trójmorza jest najnowszym i stosunkowo dynamicznym ugrupowaniem środkowoeuropejskim, nastawionym na infrastrukturalną współpracę regionalną w ramach Unii Europejskiej. Powstawała w dość niesprzyjających warunkach, przy sporej krytyce zewnętrznej i sceptycyzmie części uczestników. W ciągu dwóch lat okrzepła i uzyskała pewną rangę polityczną, jednocześnie przewyciężając w dużej mierze najgroźniejsze stereotypy (porównania do piłsudczykowskiego Międzymorza czy zarzut o antyunijności). Wciąż jednak jest to ugrupowanie „na dorobku”, a o jego realnym sukcesie będzie można mówić dopiero wówczas, gdy do użytku oddane zostaną jego sztandarowe projekty, zwłaszcza te od początku do końca opracowane, przygotowane i zrealizowane w ramach współpracy trójmorskiej.

Bibliografia

- Bieliszczuk B., *Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu*, „Biuletyn PISM”, nr 63(1505), 30 czerwca 2017.
- Całe przemówienie Donalda Trumpa podczas Szczytu Inicjatywy Trójmorza*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/przemowienie-donald-trumpa-podczas-szczytu-inicjatywy-trojmorza,754888.html> (dostęp 19.03.2018).

---

²³ Por. np. P. Ukielski, op.cit., s. 35.

- Deutschlandfunk: Trójomorze zamiast Unii Europejskiej?*, <http://www.dw.com/pl/deutschlandfunk-tr%C3%B3jmorze-zamiast-unii-europejskiej/a-36008924> (dostęp 19.03.2018).
- Gaz System – strona internetowa firmy, <http://www.gaz-system.pl/nasze-inwestycje/integracja-z-europejski-systemem/korytarz-polnoc-poludnie/> (dostęp 19.03.2018).
- Gietka M., Duda: *chcemy, by do idei Trójomorza Polska dokładała budowanie bezpieczeństwa energetycznego*, <http://www.pap.pl/aktualnosci/polityka-krajowa/news,974343,duda-chcemy-by-do-idei-trojmorza-polska-dokladala-budowanie-bezpieczenstwa-energetycznego.html> (dostęp 19.03.2018).
- Gniazdowski M., *Trójomorze – nowy instrument w polskiej polityce zagranicznej*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, nr 4(71)/2017.
- Minister Szczerski: *Inicjatywa Trójomorza to nowy pomysł na zwiększanie jedności europejskiej*, <http://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/art,683,minister-szczerski-inicjatywa-trojmorza-to-nowy-pomysl-na-zwiekszanie-jednosci-europejskiej-.html> (dostęp 8.01.2018).
- Project Catalogue. Three Seas Initiative. Cohesion, Connectivity, Competitiveness*, prezentacja przygotowana przez PricewaterhouseCoopers na szczyt w Warszawie, w zbiorach autora.
- Szczerski K., *Utopia Europejska. Kryzys integracji i polska inicjatywa naprawy*, Biały Kruk, Kraków 2017.
- The Second Summit of the 3 Seas Initiative. Joint Declaration*, <https://www.ceep.be/www/wp-content/uploads/2017/07/THE-SECOND-SUMMIT-OF-THE-3-SEAS-INITIATIVE-joint-declaration-2017.pdf> (dostęp 14.02.2018).
- Ukielski P., *Mapa Trójomorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*, Raport Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego, nr 3/2016, <http://cakj.pl/wp-content/uploads/2016/11/Raport-3-2016.pdf> (dostęp 19.03.2018).
- Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójomorza*, <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/art,105,wspolna-deklaracja-w-sprawie-inicjatywy-trojmorza.html> (dostęp 8.01.2018).
- Wystąpienia Alpo Rusiego i Olivii Todorean podczas seminarium „The Three Seas Initiative – In Searching For A New European Idea”*, Instytut Polski w Wilnie, 16.04.2018.
- Wystąpienie Prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas Dubrovnik Forum 2016*, <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/art,69,wystapienie-prezydenta-rp-pana-andrzeja-dudy-podczas-dubrovnik-forum-2016.html> (dostęp 19.03.2018).

Słowa kluczowe: Inicjatywa Trójmorza, polska polityka zagraniczna, Europa Środkowa

Key words: Three Seas Initiative, Polish foreign policy, Central Europe

The Three Seas Initiative in Poland's Foreign Policy

Abstract

The purpose of this article is to analyse activities of the new regional grouping in the Central Europe – the Three Seas Initiative. The research covered the declared and factual goals, with particular emphasis on the question to what extent the project is infrastructural and economic, and how much the political and geostrategic. It covers also description of both summits held before 2018 in Dubrovnik and Warsaw, which is followed by analysis of criticism of the idea. Main fields of cooperation are presented with its perspectives, possibilities and constraints. The final part of the article presents factors that in the future will determine the dynamic development of the Initiative or its rapid stagnation and disappearance.